

kohtaamista ihmisen kanssa. Se tarjoaa mahdollisuuden Jumalan rakkauden oppimiseen ja ylittää siten tilanhoitajasuhteen, jossa eläin voidaan nähdä ainoastaan välillisenä ihmisen tarkoituserien toteuttajana eikä itsessään kohdattavana subjektina, joka voi opettaa jotain elämästä.

Laura Hobgood vie tematiikan pitemmälle kysyessään, mitä tarkoittaa elää uhrauksen kulttuurissa, joka on olemassa vain yhden lajin hyväksi. Hobgood muistuttaa, että eräs varhaisimmista tavoista, joilla varhaiset kristityt pyrkivät erottautumaan roomalaisista ja juutalaisista käytännöistä, oli luopuminen eläinuhreista, jotka keisari Theodosius kielsi vuonna 381. Eläinten uhraaminen kuitenkin jatkui vielä pitkään joidenkin kristittyjen yhteisöjen parissa ja on jatkunut symbolisessa muodossa meidän päiviimme asti. Kristinuskossa hyväksyttiin positio, jonka mukaan Jumala oli itse uhrannut itsensä ihmisten puolesta poikansa Jeesuksen Kristuksen kautta.

Hobgood huomauttaa kriittisesti, että tällä hetkellä valtava määrä eläimiä kuolee ihmisten vuoksi. Miljoonien villieläinten elinympäristöt tuhoetaan ihmisyhteisöjen nopean kasvun tieltä, ja pelkästään Yhdysvalloissa tapetaan satoja miljoonia eläimiä vuosittain eläinkokeissa tai tehotuotannossa. Hobgood esittää, että kristinuskolle tärkeä ajatus uhraukseen liittyvästä sovituksesta ei ehkä tarjoakaan helposti oikeutusta eläinten kuolemalle ihmisten puolesta. Raamatun kanonisissa teksteissä on viittauksia myös toisenlaiseen, kunnioittavampaan eläinuhraukseen, jonka uusiin tulkintoihin Hobgood tekstissään kannustaa.

Yhteistä kaikille puheenvuoroille on kirjoittajan oman kokemuksen tai kohtaamisen suhteuttaminen uskonnolliseen ajatteluun. Tämä lähestymistapa tuo ajatteluun raikautta ja tekee näkyväksi teologian raamina, joka antaa merkityksiä tapahtumille. Toisaalta erityisesti ke-

vyempiä puheenvuoroja lukiessa jää kaipaamaan niiden syvällisempää liittämistä teologisen ajattelun traditioon. Näin myös muut pystyisivät hyödyntämään ja kehittämään ajatusmalleja kokemuksellisen tason ulkopuolella.

Teoreettisesti yksi vahvimpia ja ehkä myös kiinnostavimpia kontribuutioita teologiseen etiikkaan on Celia Deane-Drummondin artikkeli "Born to Be Wild?". Siinä hän esittää niin omiin kokemuksiinsa hevosten parissa kuin etnografisiin ja psykologisiin tutkimuksiin perustuen, että ihmisten ja hevosten välille voi kehittyä fyysiseen kontaktiin ja kehön liikkeisiin perustuva kommunikaatiojärjestelmä, jossa symbolinen vuorovaikutus on mahdollista ilman kielenkäyttöä. Tällaisella läheisellä suhteella hevosiin on voimakas vaikutus ratsastajan itseymmärrykseen. Deane-Drummond käyttää termiä "inter-morality" kuvaamaan lajien välistä moraalialueita, jossa ihmisten välisiin suhteisiin vaikuttavat myös suhteet eläimiin. Kyky ottaa huomioon monimuotoiset suhteemme muihin on hänen mukaansa viisautta, jonka olemme oppineet vuosisatojen aikana eläessämme yhteydessä muiden eläinlajien kanssa. Läheiset lajiväliset suhteet kyseenalaistavat selkeän rajanvedon ihmisten ja eläinten erillisyyteen perustuvien moraalin kenttien välillä. Deane-Drummond esittää, että moraalinen ymmärryksemme laajentuu niiden suhteiden kautta, joita solmimme muihin. Jumalasuhteen erityisyyden ei tulisi estää käsitystä vastuustamme muunlaisia kohtaan, vaan pikemminkin edistää ymmärrystämme olentoisuudesta, joka on jaettua muiden kanssa.

Teoksen vahvuus kokonaisuutena on ehdottomasti sen ennakkoluuloton pyrkimys siirtää katse luontoon ja eläimiin siten, että kohtaamiset niiden kanssa voivat rikastuttaa teologista ajattelua. Onkin syytä toivoa, että kiinnostus eläinteologiaan synnyttää jatkossa entistä rikkaampaa keskustelua, jos-

sa käsitteellistetään yhä paremmin ihmisen asemaa lajina, joka asuu luomakunnassa yhdessä muiden olentojen kanssa.

Noora Koivulahti, TM
Systemaattisen teologian
tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto

SAMI SYRJÄMÄKI (TOIM.) Vapaus. Tampere: Niin & Näin 2018. 193 s.

Vapaus on klassinen filosofinen teema eurooppalaisen poliittisen ajattelun traditiossa. Vapaus ei ole pelkästään teoreettinen käsite vaan myös poliittisen kamppailun kohde. Nykypoliitikassa vapautteen suhtaudutaan useimmiten myönteisesti, mutta se, mitä vapaudella tarkoitetaan, vaihtelee suuresti. Mitä erilaisimmat poliittiset toimijat ja liikkeet, niin vasemmalla kuin oikealla, katsovat puolustavansa vapautta ja pyrkivät määrittämään vapauden käsitteen haluamallaan tavalla. Koska vapauden käsite ja sen käyttäminen liittyvät elimellisesti poliittisten tavoitteiden ja ohjelmien ajamiseen, vapauden neutraali ja yksimielinen määrittäminen on mahdotonta. Vapauden kiistanalaisuus ei kuitenkaan poista tarvetta selvittää sitä, mitä tarkoitetaan, kun puhutaan vapaudesta. Pikemminkin juuri käsitteen kiistanalaisuuden vuoksi on oleellisen tärkeää pyrkiä tunnistamaan ja arvioimaan erilaisia mahdollisuuksia käsittää vapaus. Tämä ei ole mahdollista ilman perehtymistä vapauden käsitteen aatehistoriaan.

Sami Syrjämäen toimittama artikkelikokoelma *Vapaus* tarjoaa suomenkieliselle lukijalle mahdollisuuden perehtyä erilaisiin tapoihin ymmärtää poliittinen vapaus. Kokoelma sisältää kuusi suomennettua klassikkotekstiä vapaudesta 1600-luvun puolivälistä nykypäivään. Mukana ovat Thomas

Hobbes, Benjamin Constant, Thomas Hill Green, Isaiah Berlin, Gerald MacCallum Jr. ja Quentin Skinner. On tietenkin selvää, että nämä ajattelijat muodostavat vain osan vapauden teorian historiasta ja nykykeskustelusta. Vapauden käsitteen keskeisiä nykyteoreetikkoja, joita ei ole sisällytetty teokseen, ovat muun muassa Charles Taylor ja Philip Petit. Kokoelman päättävä Quentin Skinnerin artikkeli "Kolmas vapauden käsite" toimii teoksen avaintekstinä. Muut artikkelit on valittu pitkälti sen perusteella, että Skinnerin teksti kommentoi niitä. Kyseinen toimituksellinen valinta onnistuu rekonstruoimaan yhden keskeisen ja edelleen ajankohtaisen anglosaksisen poliittisen filosofian keskustelulinjan ja luo kokoelmaan johdonmukaisuutta. Teoksen lukeminen kokonaisuutena auttaa ymmärtämään yksittäisiä artikkeleita paremmin, koska kirjoittajat kommentoivat toisiaan myös muuten kuin vain Skinnerin artikkelin osalta.

Teoksen johdanto on varsin lyhyt, ja ilmeisesti sen tarkoituksena on motivoida lukijaa tarttumaan klassikoihin ilman ennakkoon selitettyjä tulkintamalleja. Suomenkielisen lukijan on kuitenkin hyödyllistä perehtyä teoksen luettuun Sami Syrjämäen kirjoittamaan esittelevään johdantotekstiin "Poliittinen vapaus", joka on vapaasti ladattavissa Logos-verkkoensyklopediasta. Syventävää lukemista etsivälle voi suositella myös Juhana Lemetin artikkelia "Vapaus vielä kerran?" (*Ajatus* 60). Suomalaisista tutkijoista poliittisen vapauden teemoja ovat aiemmin käsitelleet myös Eerik Lagerpetz ja Tuija Pulkkinen. Kaiken kaikkiaan poliittinen vapaus ei ole ollut kovin keskeinen teema suomalaisessa poliittisessä filosofiassa, mikä lisää Syrjämäen toimittaman lukemiston merkityksellisyyttä ja hyödyllisyyttä.

Poliittisessa filosofiassa vapauden käsitteen kohteena on erityisesti yksilön suhde muihin yksilöihin ja poliittiseen yhteisöön. Poliittisen

filosofian lisäksi vapauden käsitteeseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet ovat kiinnostuksen kohteena myös keskusteluissa tahdonvapaudesta ja teologisesta vapaudesta. Vaikka kysymys siitä, missä määrin ihmisillä on vapaa tahto, on oma erillinen kysymyksensä, keskustelu tahdonvapauden rajoituksista liittyy osaltaan keskusteluun poliittisesta vapaudesta. Teologiassa vapautta käsitellään tyypillisesti yksilön tai yhteisön suhteena Jumalaan. Kristityn vapaus voidaan esimerkiksi ymmärtää kuuliaisuuksena ja uskollisuutena Jumalalle. Vapauden käsitteen teologiseen olemukseen ikuisuuden näkökulmasta pureutuu Serafim Seppälän teos *Vapaus*. John Vikström on puolestaan pitänyt esillä näkemystä kristinuskosta vapautusliikkeenä, joka vapauttaa ihmiset epäoikeudenmukaisuudesta ja sorrosta. Vikströmin ajatuksilla, kuten myös vapautuksen teologialla, on liittymäkohtia poliittisen filosofian keskusteluun vapaudesta. Tässä mielessä poliittisen teorian klassikkoartikkeleilla on varmasti annettavaa myös henkilöille, joita kiinnostaa lähestyä vapauden käsitettä teologisista lähtökohdista.

Quentin Skinnerin artikkelin ohella kokoelman toinen keskeinen teksti on Isaiah Berlinin "Kaksi vapauden käsitettä". Nämä kaksi artikkelia vievät jo yhteisen sivumääränsä puolesta selvästi enemmän tilaa kuin muut tekstit yhteensä. Valinta on kuitenkin perusteltu, sillä Berlinin selkeyttämä jaottelu positiivisen ja negatiivisen vapauden käsitteen välillä on muodostunut klassiseksi erotteluksi, joka on hallinnut anglosaksisen poliittisen filosofian vapaus-keskustelua viime vuosikymmenet. Kyseisen erottelun yksi keskeinen muotoilija ennen Berliniä oli Benjamin Constant, jonka artikkeli "Antiikin vapaus ja nykyajan vapaus" sisältyy lukemistoon. Berlinin ansiona on erityisesti selkeyttää aikaisempaa keskustelua tekemällä systemaattinen ero kahden keskenään ristiriitaisen vapauden käsit-

teen välille. Negatiivinen vapaus merkitsee ulkopuolisen pakon tai estämisen puutetta. Positiivinen vapaus puolestaan merkitsee todellisen minän tai elämäntavan toteuttamista. Negatiivisen vapauden käsitteen ensimmäisenä teoretisoijana pidetään Thomas Hobbesia, joka määritteli pääteoksessaan *Leviathan* vapauden "ulkopuolisten esteiden puuttumisena" (s. 13). Positiivinen vapauden käsite oli sen sijaan esillä jo antiikin yhteiskuntafilosofian näkemyksessä vapaudesta aktiivisena toimintana ja osallistumisena poliittiseen elämään. Negatiivisen ja positiivisen vapauden ero esitetään tiivistetysti usein niin, että edellinen on vapautta jostakin ja jälkimmäinen on vapautta johonkin.

Berlinin mukaan negatiivinen vapaus on vapauden minimivaatimus: vapauteen sisältyy aina estämisen ja pakon poissaolo sekä "alue, jonka sisällä toiveitani ei tukahduteta" (s. 102). Hän tuo esiin positiiviseen vapauden käsitteeseen liittyviä piirteitä, jotka voivat johtaa kohti totalitarismia. Erityisen ongelmallisena hän pitää ajatusta, jonka mukaan olisi olemassa yksi "todellinen olemus" tai päämäärä, johon kaikkien tulisi sitoutua. Tämä käsitys on usein oikeuttanut sortamaan henkilöitä, jotka eivät jaa ajatusta ihmisen yhdestä olemuksesta ja joiden käsitys maailmasta on moniarvoisempi. Toisaalta Berlin kuitenkin huomauttaa, että negatiivinen vapaus ei voi aina olla ainoa tai tärkein poliittisen toiminnan arvo. Esimerkiksi valtioissa on välttämätöntä puuttua yksilöiden negatiiviseen vapauteen lasten kasvatuksessa. Berlinin mukaan ei olekaan mahdollista löytää yhtä ideaalista vapauden käsitettä, "jonka avulla kaikki ihmisten erilaiset päämäärät voitaisiin toteuttaa riidattomasti" (s. 111). Hän korostaa, että vapauden luonne ja rajat ovat aina väistämättä poliittisen neuvottelun ja kamppailun muuttuva kohde.

Skinnerin artikkeli on pitkälti vastaus Berlinin kiteyttämälle positiivisen ja negatiivisen vapauden

käsitteen väliselle erottelulle. Skinner pyrkii täydentämään vapauden käsitteestä käytävää keskustelua muotoilemalla ”kolmannen vapauden käsitteen”, jota hän kutsuu republikanistiseksi tai uusroomalaiseksi vapauden käsitteeksi. Tämä kolmas vapauden käsite, jonka Skinner kaivaa esiin aatehistoriallisen tutkimuksen avulla, merkitsee vapautta riippumattomuutena. Skinner jakaa Berlinin kritiikin positiivisen vapauden käsitettä kohtaan (s. 142). Samalla hän korostaa, että negatiiviseen vapauden käsitteeseen sisältyvä ajatus vapaudesta estämisen poissaolona on liian kapea määritelmä vapaudelle. Republikanistisessa vapauden käsitteessä keskeisenä vapauden puuttumisen mittana on mahdollisuus rajoittaa toimijan vapautta mielivaltaisesti.

Pelkkä eksistentiaalinen tila, tietoisuus siitä, että vapautta voidaan rajoittaa mielivaltaisesti, saa yksilöt sensuroimaan omaa toimintaansa. Ilman lain suojaa ja suostumukseen perustuvaa edustuksellista demokratiaa kansalaisten henkilökohtainen vapaus on orjuuden kaltaisessa tilassa. Skinnerin mukaan historian saatossa unohdettu, uuden ajan alussa syntynyt republikanistinen vapauskäsitelmä – vapaus riippumattomuutena – on monin tavoin hedelmällisempi tapa ymmärtää vapaus kuin vapauden käsitteellistäminen pelkästään joko positiivisena tai negatiivisena. Skinner ei kuitenkaan esitä, että republikanistinen vapauden käsite olisi ainoa oikea malli vapauden käsitteellistämiseen. Hän on samaa mieltä Berlinin kanssa siitä, että vapauden käsite on väistä-

mättä normatiivinen, epämääräinen ja historiallisesti muuttuva, minkä takia siitä ei voida saavuttaa lopullista filosofista yksimielisyyttä. Skinnerin mukaan on mahdotonta astua historian virran ulkopuolelle ja antaa neutraali määritelmä vapaudesta. Pikemminkin meidän tehtävänä on pyrkiä saamaan ote sekä vapauden käsitteiden ”vaihtelevasta roolista omassa historiassamme että omasta paikastamme tässä kertomuksessa” (s. 164). Tässä tehtävässä Sami Syrjämäen toimittama lukemisto on hyödyllinen ja arvokas apu suomalaiselle lukijakunnalle.

Heikki Haara, VTT, TM
Poliittisen historian
yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto